ISSN 1563-0223 • Индекс 75878; 25878

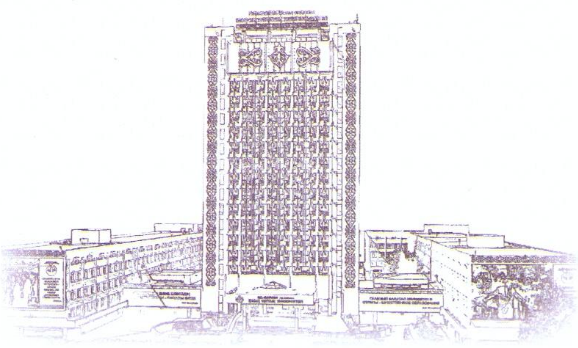

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы
ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ
УНИВЕРСИТЕТ имени АЛЬ-ФАРАБИ

AL-FARABI KAZAKH
NATIONAL UNIVERSITY

ХАБАРШЫ

ФИЛОЛОГИЯ СЕРИЯСЫ

ВЕСТНИК

СЕРИЯ ФИЛОЛОГИЧЕСКАЯ

BULLETIN

PHILOLOGY SERIES

1(135) 2012

ISSN 1563-0223
Индекс 75878; 25878

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы
ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ
УНИВЕРСИТЕТ имени АЛЬ-ФАРАБИ

ҚазҰУ ХАБАРШЫСЫ

ФИЛОЛОГИЯ
СЕРИЯСЫ

ВЕСТНИК КазНУ

СЕРИЯ
ФИЛОЛОГИЧЕСКАЯ

Алматы №1 (135) 2012

1992 жылдың 22 сәуірінен бастап шыға бастады

Тіркелу куәлігі № 766

Редакциялық алқа:

Әбдезұлы Қ.
(*ғылыми редактор*),
Әбдиманұлы Ө.
(*ғылыми редактордың орынбасары*),
Зуева Н. Ю. (*жауапты хатшы*),
Әбішева У.К., Алтынбекова О.Б.,
Жолдасбекова Б.Ө., Есімова Ж.Д.,
Күркебаев К., Сағындық Н.Б.,
Таева Р.М., Темірболат А.

ҚазҰУ ХАБАРШЫСЫ

ФИЛОЛОГИЯ СЕРИЯСЫ

№ 1 (135)

Шығарылымға жауапты
С. М. Иманқұлова

ИБ № 5718
Басылуға 20.02.2012 жылы қол қойылды.
Пішімі 70x110 1/16. Көлемі 29,66 б.т. Офсетті қағаз.
Сандық басылыс. Тапсырыс № 291.
Таралымы 500 дана. Бағасы келісімді.
Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің
«Қазақ университеті» баспасы.
050040, Алматы қаласы, әл-Фараби даңғылы, 71.
«Қазақ университеті» баспаханасында басылды

© Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2012

МАЗМҰНЫ

Бұл басылым профессор Талғат Сайрамбайұлы Сайрамбаевқа арналады

ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ҒАЛЫМ ТҰЛҒАСЫ: ПРОФЕССОР Т. САЙРАМБАЕВТЫҢ ҒЫЛЫМДАҒЫ ІЗІ

Өмірзақ Айтбайұлы. ПРОФЕССОР ТАЛҒАТ САЙРАМБАЙҰЛЫ САЙРАМБАЕВТЫҢ ӨМІРІ МЕН ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫ 3
Сайрамбаев Т. ТІЛШІ-ҒАЛЫМ МӘУЛЕН БАЛАҚАЕВТЫҢ АЗАМАТТЫҚ, ҰСТАЗДЫҚ ҚЫРЛАРЫ ХАҚЫНДА 5
Ф.ғ.д., профессор Т. Сайрамбаев. ҰСТАЗ ЖӘНЕ ОНЫҢ ШӘКІРТТЕРІ 7
Ф.ғ.д., профессор Т. Сайрамбаев. ТҰЛҒА. ЖАР. АНА 11
Шаймерденова Г. АСЫЛ МҰРАТ ЖОЛЫНДА 13
Салқынбай А. Б. Т. САЙРАМБАЕВ ЖӘНЕ ҚАЗАҚ СИНТАКСИСІ 15
Смағұлова Г. ТАЛҒАТ САЙРАМБАЙҰЛЫ: КЕМЕЛДІК ПЕН КЕҢДІК 18
Тасымов А. ПРОФЕССОР Т. САЙРАНБАЕВ - ҚАЗАҚ ТІЛ БІЛІМІ СИНТАКСИС САЛАСЫНЫҢ БІЛГІРІ 21
Ермекова Т. Н. СИНТАКСИСТІК ЖҮЙЕНІ ТҰТАСТЫРА ЗЕРТТЕУШІ ТҰЛҒА 23
Әлісжан С. Қ. ПРОФЕССОР Т.САЙРАМБАЕВ ЖӘНЕ СӨЗ ТІРКЕСІ СИНТАКСИСІНІҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ 25
Елеуова А. С. ПРОФЕССОР Т.САЙРАМБАЕВТЫҢ ЗЕРТТЕУЛЕРІНДЕГІ ҚАЗАҚ ТІЛІ СИНТАКСИСІНІҢ ҒЫЛЫМИ-ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ 29
Төлеуп М. М. Т. САЙРАМБАЕВТЫҢ ҚАЗІРГІ ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕГІ СӨЗ ТІРКЕСІ МЕН СӨЙЛЕМ СИНТАКСИСІ ТУРАЛЫ ЗЕРТТЕУЛЕРІ 31
Жылқыбай Г. Т.САЙРАМБАЕВТЫҢ ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕГІ СӨЗ ТІРКЕСІ ТЕОРИЯСЫНА ҚАТЫСТЫ ҰСТАНЫМЫ 34
Қарабаева Х. Ә. ПРОФЕССОР Т. САЙРАБАЕВТЫҢ ҚАЗАҚ ТЕРМИНОЛОГИЯСЫН ЗЕРТТЕУГЕ ҚОСҚАН ҮЛЕСІ 39
Өтебеков С. СӨЙЛЕМ ЖӘНЕ ОНЫҢ БЕЛГІЛЕРІ ЖӨНІНДЕГІ Т.САЙРАМБАЕВТЫҢ ҚАҒИДАЛАРЫ ЖАЙЫНДА 42

ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕГІ ӘЛЕМ БЕЙНЕСІ

Абдрахманова Ж. Ә. ТҰРАҚТЫ ТІРКЕСТЕРДІҢ ПЛЕОНАЗМ ҚҰБЫЛЫСЫ АРҚЫЛЫ ҚАЙТА ЖАҢҒЫРУЫ 46
Аширова А. МЕҢГЕРІЛЕ БАЙЛАНЫСҚАН ЕСІМДІ СӨЗ ТІРКЕСІНІҢ ТҮРЛЕРІ 49
Ақымбек С. ДАУЫСТЫ ДЫБЫСТАР ТІРКЕСІНІҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ 53
Күзекова З. С., Асылбаева М. А. САН ҰҒЫМЫ ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ӨРІСІ ТУРАЛЫ 55
Taalaybek Abdiyev Doз.Dr. KIRGIZ DILINDE ETTIRGEN VE ANLAMSAL ЦZELLIKLERI 58
Алдашова Н. С. ЕР МЕН ӘЙЕЛ ОБРАЗЫНА ҚАТЫСТЫ ГЕНДЕРЛІК ТЕҢЕУЛЕР 61
Әубәкірова А. Е. НЕОНИМДЕРІНІҢ ӨМІРЛІК КЕЗЕҢДЕРІНІҢ СИПАТТАМАСЫ 65
Әлімтаева Л. ҚОЗҒАЛЫС АТАУЛАРЫ РЕТІНДЕГІ ЕТІСТІКТЕРДІҢ ҚҰРАМЫ 69
Байымбетова Р. КӨНЕ ТҮРКІЛЕРДІҢ МИФОЛОГИЯЛЫҚ ДҮНИЕТАНЫМЫНДАҒЫ ҰМАЙ ЖӘНЕ ҚҰТ ҰҒЫМДАРЫНЫҢ ТІЛДЕГІ КӨРІНІСІ 73
Елікбаев Б. ЕСІМДІ СӨЗ ТІРКЕСТЕРІНІҢ СЕМАНТИКАЛЫҚ-ТҰЛҒАЛЫҚ ҚҰРЫЛЫМЫ ЖӘНЕ СЫҢАРЛАРЫ АРАСЫНДАҒЫ МАҒЫНАЛЫҚ БАЙЛАНЫС 76
Есматова М. Т. ОРАЛХАН БӨКЕЙ ӘҢГІМЕЛЕРІНДЕГІ ФРАЗЕОЛОГИЗМДЕРДІҢ ҚОЛДАНЫСЫ 80
Оданова С. А. КІРМЕ ТҮБІР СӨЗДЕРДІҢ ҮНЕМДЕЛУІ 85
Омарова Б. А. АБАЙДЫҢ ҚАРА СӨЗДЕРІНДЕГІ ЕСІМДІКТІ ЕСІМДІ СӨЙЛЕМДЕР 89
Отарбекова Ж. К. ҚАЗІРГІ ҚАЗАҚ ТІЛІ МОРФОЛОГИЯСЫ МЕН СӨЗЖАСАМЫНДАҒЫ КҮРДЕЛІ ЕТІСТІК МӘСЕЛЕСІ ЖАЙЫНДА 93
Өмірбекова Р. Қ. СИНТАКСИСТЕГІ ОРАЛЫМДАРДЫҢ ЕРЕКШЕ БІР ТҮРІ – ЕЛІКТЕУІШТІ ЕСІМШЕЛІ ОРАЛЫМ ЖАЙЫНДА 96
Жұмағұлова А. Ж. ЗЕРТТЕУДІҢ ЖАҢА НЫСАНЫ – Ғ. МҮСІРЕПОВ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫ 99

Кейде ФТ-ның мазмұны тұрғысынан алғанда жаңа енгізулер артық болып келеді, себебі олар тұлға мағынасына ешқандай өзгеріс енгізбейді, ал оның көркемдігі тұрғысынан алғанда тиімді, себебі олар фразеологизмнің мағынасына жаңа эмоциялық-экспрессивті реңк береді, тіркестің прагматикалық әлеуетін және суреттеліп отырған оқиға немесе құбылыстың эмотивтілігін арттырады.

1. Салқынбай А., Абақан Е. Лингвистикалық түсіндірме сөздік. – Алматы: Сөздік-Словарь, 1998. – 304 б.
2. Шкляров В.А. Современный русский язык. Лексика. – М.: Просвещение, 1977. – 337 с.
3. Кеңесбаев І. Қазақ тілінің фразеологиялық сөздігі. – Алматы: Ғылым, 1977. – 712 б.
4. Шаранда Г.И. Фразеология в произведениях Ганса Фаллады: Дис. канд. филол. наук. – Минск: Наука, 1966. – 200 с.
5. Покрасс Г.С. Некоторые средства и речевые приемы создания комического в советском фелетоне. – М.: Изд. Моск. ун-та, 1970. – 235 с.
6. Мокиенко В.М. Славянская фразеология. – М.: Высшая школа, 1989. – 287 с.
7. Сәрсенбаев О. Гүлжаһан. Таңдамалы шығармалар: 2 томдық. – Алматы: Жазушы, 1992. – 1 т. – 428 б.
8. Ахмади Ж. Жүрек қартайса, ажал аңду салады. – Алматы: Қайнар, 2000. – 192 б.
9. Әубәкіров О. Мың мінездеме. – Алматы: Жазушы, 1989. – 239 б.
10. Әмірбек К. Мың бір мысал. – Алматы: Жазушы, 1991. – 187 б.
11. Тұрлыбек Д. Қазақы қалжыңдар. – Алматы: Нұрлы Әлем, 1999. – 16 б

Абдрахманова Жазира Асембековна

ОБНОВЛЕНИЕ УСТОЙЧИВЫХ СЛОВОСОЧЕТАНИИ МЕТОДОМ ПЛЕОНАЗМА

В статье рассматривается обогощение лексического состава фразеологизмов методом плеоназма.

Abdrakhmanova Zhazira Asembekovna

UPDATING STABLE PHRASES BY PLEONASM METHOD

The development of lexical structure of phraseological units by a pleonasm method is considered in the article

А. Аширова,

әл-Фараби атындағы ҚазҰУ доценті, ф.ғ.к

МЕҢГЕРІЛЕ БАЙЛАНЫСҚАН ЕСІМДІ СӨЗ ТІРКЕСІНІҢ ТҮРЛЕРІ

Газет бетіндегі тақырыптарда меңгеріле байланысқан есімді сөз тіркестері көп кездеспейді және барлық есімдер бірдей ондай сөз тіркесінің меңгеруші сыңары бола алмайды. Есімдердің ішінде көбінесе бастауыштың күйін, халін білдіретін сөздер есімді сөз тіркесінің басыңқысы болып жиі кездеседі. Олар мынадай есімдер:

1. Зат есімдер. Меңгеру амалы арқылы құрылатын зат есімдерді сөз тіркестері өлшеулі синтаксистік аяда көрінеді. Бұл сөз тіркестерінде бағыныңқы компонент барыс септік формасында меңгеріліп зат пен заттың арасындағы қатыстық байланысты білдіреді. Мысалы: *Сыныққа сылтау* (Қазақ әдебиеті, 2003), *Мырзашөлге сапар* (Қазақ әдебиеті, 2004), *АҚШ-тан Ақтөбеге* (Жас Алаш, 2004), *«Жас тұлпардан», «Желтоқсанға» дейін* (Қазақ әдебиеті, 2002), *Қазақтарға мың алғыс. Қазақтарға мың алғыс* (Қазақ әдебиеті, 2003) т.б.

2. Сын есімдер. Газет бетіндегі тақырыптарда сын есім сөз тіркесінің басыңқы сыңарында кездеседі. Мысалы: *Адамдарға сенгішпін* (Жас Алаш, 2004), *Атымен жаңа* (Жас Алаш, 2003) т.б.

3. Сан есімдер. Сан есімдермен есімдер жоғарыдағыдай есімді сөз тіркесінің меңгерушісі (басыңқы) болып өте аз кездеседі. Мысалы: *Түркістанға 10 жыл* (Түркістан, 2004), *Азияда бірінші* (Жас Алаш, 2004) т.б.

Меңгеріле байланысқан етістікті сөз тіркестері

Етістікті сөз тіркесінде етістік негізгі, шешуші қызмет атқарады. Өйткені етістік табиғатында өзінің лексика-грамматикалық мағынасына сөз табы ретіндегі жалпы категориялық қасиетіне орай басқа сөздерді жетегіне алып, маңайына үйіріп тұратын сөз табы. Сондықтан да ол бағыныңқылық қызмет емес, негізінен, басыңқылық қызмет атқарады да,